

Socialisme als toekomst

Hoofdstuk 1. Socialisme als toekomst

Inhoud

1. Het offensief van rechts 16
2. Nieuwe ontwikkelingen 19
 - 2.1. De broosheid van de adelaar
(de Noord-Amerikaanse economie) 19
 - 2.2. Een Europese Unie met lood in de vleugels 20
 - 2.3. De Noord-Amerikaanse reus loopt vast
in het Midden-Oosten 22
 - 2.4. Nieuwe economieën rechten hun rug in het Zuiden 23
 - 2.5. Een frisse wind waait door Latijns-Amerika 27
3. Het socialisme: een globaal antwoord 28
 - 3.1. Sociaal-economisch: toenemende uitbuiting
en verarming 29
 - a. In Europa en België 29
 - b. Op wereldvlak 31
 - 3.2. Democratisch: afbraak van democratische
verworvenheden 32
 - 3.3. Ecologisch: de vernietiging van het leefmilieu
van de komende generaties 34
 - 3.4. Het socialisme is een noodzaak geworden 36
4. De PVDA vandaag: beginselvast én soepel 38

Wij zijn optimisten. Nochtans wordt de wereld geen betere plaats om te leven. In tegenstelling tot vorige generaties vrezen vele ouders dat hun kinderen het minder goed zullen hebben dan zij.

Werk hebben staat niet garant voor zekerheid. Een job voor het leven bestaat niet langer. We stevenen af op een interim-arbeidsmarkt, met erg flexibele, korte en onderbetaalde banen. Ook hogere studies vormen geen waarborg voor vast werk. De komende generaties zullen langer moeten werken voor een schamel pensioen.

De onzekerheid neemt ook op andere terreinen van het leven toe. Er komen twee snelheden in de gezondheidszorg. Misschien zal enkel wie een dure privéverzekering afsluit naar behoren worden verzorgd. Het wordt erg moeilijk om een behoorlijke woning te vinden, tenzij voor wie zich ertoe verbindt leningen op dertig of veertig jaar af te betalen. Energie en water worden luxeproducten.

Onzekerheid is geen binnenlands fenomeen. Op de schaal van de hele planeet nemen de problemen toe. Het klimaat warmt snel op, de noodzakelijke tegenmaatregelen blijven uit. Oorlogen dreigen op steeds meer plaatsen uit te breken. En onze regeringen sturen steeds frequenter troepen uit over de hele wereld, waardoor het oorlogsgevaar nog toeneemt.

De wereld die ons wordt aangeboden is minder veilig, minder vredig, minder democratisch en minder gezond.

Wij zijn optimisten, omdat we van mening zijn dat een andere wereld, een socialistische wereld, niet alleen nodig is, maar ook mogelijk wordt in deze 21^e eeuw.

1. Het offensief van rechts

Sinds de jaren 1970 zijn globaal gezien de reactionaire, rechtse krachten in het offensief. Dat tekent de wereld waarin we leven. Het offensief van rechts, is gebaseerd op twee cruciale gebeurtenissen uit de tweede helft van de twintigste eeuw.

In het begin van de jaren 1970 verslikt het wereldkapitalisme zich in *een structurele crisis*. De crisis wordt gekenmerkt door overcapaciteit (de bedrijven kunnen veel meer produceren dan ze kunnen verkopen) en een hoge werkloosheidsgraad. Deze crisis is niet van voorbijgaande aard, ze is eigen aan het systeem en blijft de economische context bepalen.¹

Eén van de verdiensten van Karl Marx is, dat hij de oorzaak van de crisissen aantoonde. Crisissen vinden hun oorsprong in de anarchie van het kapitalistische productiesysteem. Elke individuele bedrijfsleider investeert zijn geld in een bepaalde sector en produceert zoveel mogelijk, zonder planning op het niveau van de hele maatschappij. Hij tracht alsmaar beter te produceren, alsmaar meer², aan een steeds lagere prijs³, om een zo groot mogelijk marktaandeel te veroveren op zijn concurrenten. Elke bedrijfsleider handelt zo, zonder rekening te (kunnen) houden met wat zijn concurrenten doen. De economie is niet gericht op de noden van de mensen. Maar op de grootst mogelijke winsten voor de kapitalisten. De productie voor de vrije markt vindt bijgevolg plaats in wanorde, in anarchie.

Op een bepaald ogenblik breekt het evenwicht tussen de verschillende productiesectoren. De koopkracht van de werkende bevolking volgt niet. De beschikbare markten zijn uitgeput. Sommige producten vinden onvoldoende afzet. Een crisis van overproductie⁴ volgt, met een rits aan faillissementen, sluitin-

gen en werkloosheid – en de vrije val van de koopkracht van het volk.

Aan de grondslag van deze anarchie ligt een fundamentele tegenstelling. Aan de ene kant is de productie steeds socialer: de producten die de fabriek verlaten zijn het resultaat van het collectieve werk van duizenden arbeiders. Maar aan de andere kant blijven de grote productiemiddelen⁵ en de geproduceerde goederen in de handen van een kleine groep grootbezitters, grootaandeelhouders en renteniers.

Na de Tweede Wereldoorlog kende het kapitalisme een periode van stabilisatie gedurende de jaren 1950, en zelfs van expansie in de jaren 1960 (*golden sixties*). In die periode komen werkende mensen steeds vaker op voor de uitbreiding van hun rechten (bijvoorbeeld: voor een dertiende maand) of voor hogere lonen (met eisen van 3 of 5 of 10 % loonstijging).

De crisis van de jaren 1970 verandert die situatie. De patronale wereld start een offensief tegen de belangrijkste verworvenheden van de arbeidersklasse. Om de voortdurende stijging van de winsten veilig te stellen, worden de lonen, de werkomstandigheden, de sociale zekerheid, de openbare diensten steeds verder ontmanteld.

De arbeiders en hun vakbonden reageren vandaag hoofdzakelijk met strijdbewegingen voor het maximale behoud van hun sociale, economische, syndicale en politieke verworvenheden.

Het socialisme in de Sovjet-Unie en in Oost-Europa lag van meet af aan vanuit twee kanten onder vuur. Van binnenuit, door krachten die droomden van het herstel van het kapitalisme. Van buitenaf, door de grote Westerse mogendheden, die droomden van een herovering van de markten in het Oosten.

Uiteindelijk monden deze anticommunistische campagnes uit op *de omverwerping van de Berlijnse Muur*.⁶

Op wereldvlak slaan de krachtsverhoudingen om in het voordeel van de Verenigde Staten, de Europese Unie en Japan. De grootmachten voelen zich eindelijk verlost van de enige kracht die een tegenwicht vormde tegen hun wereldoverheersing.

Sindsdien gaan de patroons steeds arroganter tekeer tegen de verworvenheden van de werkende bevolking. Terwijl de Verenigde Staten en hun bondgenoten zich storten in een poging om de landen in het Zuiden opnieuw te koloniseren.

Ook deze factoren duwen de progressieve krachten vandaag in het defensief.

Het Zevende Congres van de PVDA analyseerde deze gebeurtenissen in de *Stellingen over Europa* en de *Stellingen over de globalisering*. Met dit Achtste Congres willen we de recentere ontwikkelingen in de verf zetten. Dat laat toe sommige stellingen te nuanceren, en andere te verbeteren.

De globale krachtsverhoudingen blijven in het voordeel van reactionaire en rechtse krachten. Maar zij worden geconfronteerd met verschillende crisissen en met het verzet van de volkeren dat in ongelijke mate vorm krijgt in de wereld. Vooral in het Zuiden komen economische en politieke krachten op, die de absolute wereldheerschappij van de Verenigde Staten en hun bondgenoten tegenwerken.

De jongste jaren komen ook klaarder de zwaktes aan het licht die eigen zijn aan het kapitalistische productiesysteem zelf.

2. Nieuwe ontwikkelingen

2.1. De broosheid van de adelaar (de Noord-Amerikaanse economie)

De Noord-Amerikaanse economie is steeds afhankelijker van producten die buitenhuis, en dan vooral in het Zuiden, worden gemaakt. Dat was een kwarteeuw geleden wel anders. In 1973 werd haast alles nog in de Verenigde Staten zelf vervaardigd. Vandaag produceert de Amerikaanse industrie nog slechts de helft wat het land nodig heeft, terwijl producten ingevoerd uit ontwikkelingslanden meer dan een kwart voor hun rekening nemen. Daar ligt de oorzaak van het enorme handelstekort van de Verenigde Staten.⁷ Dat tekort liep in 2006 op tot ongeveer 800 miljard dollar, dat is 6 % van het bruto binnenlands product (BBP⁸). Elk ander land zou de specialisten van het Internationaal Monetair Fonds over de vloer krijgen om de economie te herstellen.

Maar zolang de Verenigde Staten zich wereldwijd kunnen beroepen op hun rang van supermacht, kunnen ze dit tekort compenseren met de inbreng van buitenlands kapitaal. Voor 2006 wordt deze inbreng geschat op ongeveer 800 miljard dollar. *Een belangrijke financiële crisis volstaat om dit broze evenwicht te doen springen.*⁹

De financiële speculatie neemt een steeds grotere plaats in de wereldeconomie in. Elke financiële crisis kan het hele kapitalistische systeem dooreen schudden. De beurscrisis die de Verenigde Staten treft sedert augustus 2007 deint wereldwijd uit. Economische analisten verwachten een alsmaar slechtere situatie. Niemand kan nog uitsluiten dat de kapitalistische wereld-

economie in de zeer nabije toekomst met een grote recessie te maken krijgt.¹⁰

2.2. Een Europese Unie met lood in de vleugels

Het is nu zeven jaar geleden dat de leiders van de Europese Unie in Lissabon de doelstelling van de grote Europese industriële overnamen: tegen 2010 de meest competitieve kenniseconomie ter wereld worden. Maar de Europese Unie slaagt er niet in de kloof met de Verenigde Staten te overbruggen. Want ondertussen drijven de VS de productiviteit op, verhogen ze hun steun aan de ondernemingen, ontmantelen ze steeds verder de sociale sector.¹¹

De Europese Unie breidde weliswaar uit met nieuwe lidstaten. Het establishment uit de nieuwe Oost-Europese lidstaten is echter vaak nauw verbonden met het establishment uit de Verenigde Staten. *De uitbreiding van de Europese Unie heeft zo de interne tegenstellingen vergroot.* Zij staat dan ook voor de keuze. Ofwel versterkt zij haar eenheid – wat enkel kan door compromissen te sluiten met de pro-Amerikaanse krachten in eigen rangen. Ofwel voert zij de wedijver met Washington op, op gevaar af uiteen te vallen. Op dit ogenblik haalt de eerste optie het.

De Europese Unie heeft de ambitie een militaire “defensie” uit te bouwen om haar eigen belangen veilig te stellen. Maar vandaag treden de Europese legers op in Afghanistan binnen het kader van de NAVO¹² (geleid door de Verenigde Staten).

Frankrijk en Nederland zijn twee zeldzame landen waar het ontwerp van Grondwettelijk Verdrag voor Europa in een referendum werd voorgelegd.¹³ Dit ontwerp van Grondwet wilde de regels van de markt en de kapitalistische concurrentie opleggen als enig mogelijk economisch systeem. Een massaal “neen”

kelderde het ontwerp. Vandaag willen de regeringen een nieuw ontwerp van Verdrag invoeren. En ze zijn niet plan het voor te leggen in referendums.

Vooralsnog slagen de leidende Europese kringen om hun anti-sociale richtlijnen door te voeren. Toch gebeurt dat niet zo maar. Het verzet haalt het vereiste niveau niet om die richtlijnen te begraven. Maar het steekt stokken in de wielen, vertraagt de toepassing ervan, beperkt soms de omvang die de grote patroons en regeringen voor ogen hadden.¹⁴ In Nederland, België, Duitsland en elders hebben de vakbonden zich met stakingen verzet tegen voorstellen om de loopbaan te verlengen, de pensioenen te ontmantelen, loonblokkeringen en maatregelen tegen de werklozen door te voeren. De studenten en arbeiders hebben in Frankrijk het ontwerp van jongerenbanenplan (*Contrat première embauche*, CPE) tegengehouden. De arbeiders van de nieuwe lidstaten kenden voordien het socialisme. Ze beleven vandaag de bittere ervaring van hun aansluiting bij Europa. Ze verloren hun sociale zekerheid, gratis onderwijs en gezondheidszorgen, hun werkzekerheid... Syndicale strijdbewegingen komen op zoals in de Skodafabriek in de Tsjechische Republiek.

Tegenover de eenheid van de patronale wereld dringt zich de eenheid van de wereld van de arbeid op. De eenmaking van de strijdbewegingen op Europees niveau loopt globaal erg achter. De aanval tegen de pensioenen of de sociale zekerheid, net als de privatisering van de openbare diensten en vele andere maatregelen worden centraal beslist, hetzij door de Europese Unie, hetzij door de hoofdkwartieren van de grote ondernemingen. Maar meestal reageren de vakorganisaties nog in verspreide slagorde.

Het zijn enkele positieve ervaringen die de te volgen weg tonen. In januari 2006 voerden de dokwerkers een eerste succesvolle

strijd op Europees niveau tegen het voorstel van Port Package-richtlijn. Zij hielden de richtlijn tegen die de ontmanteling van hun statuut beoogde. Het vakbondsverzet leidde tot belangrijke wijzigingen aan het ontwerp van de Bolkestein-richtlijn die de concurrentie in de dienstensector in Europa organiseert.

2.3. De Noord-Amerikaanse reus loopt vast in het Midden-Oosten

Daags na de aanslagen van 11 september 2001 in New York, verkondigde president Bush zijn nieuwe doctrine van “preventieve oorlogen”. De Verenigde Staten eigenden zich het recht toe met alle middelen de opkomst van krachten te verhinderen die hun superioriteit konden bedreigen of hun strategie tegenwerken. De Bush-administratie fabriceerde leugens die een nieuwe oorlog tegen Irak moesten rechtvaardigen. Deze oorlog, net zoals de oorlog in Afghanistan, diende in de eerste plaats om de overheersing van de petroleumbronnen door de Verenigde Staten te garanderen. Op slag zouden ze ook de oliebevoorrading controleren van hun Europese, Japanse en Chinese concurrenten.

Het verpletterende overwicht in wapens en financiële middelen garanderen de Verenigde Staten en de NAVO echter geen gemakkelijke overwinningen. Washington moet vandaag toegeven dat zijn troepen vastlopen. In totaal verloren in Irak minstens 3.800 Amerikaanse soldaten het leven en raakten er minstens 27.000 zwaar gewond. Het verzet neemt in omvang toe. Om een onvermijdelijke nederlaag te ontlopen wakkert Washington alle etnische en religieuze conflicten aan.¹⁵

Ook in Afghanistan stoten de bezettingstroepen van de NAVO op groeiend verzet.

De Israëlische agressie tegen Libanon in 2006 werd een mislukking. Deze aanval gebeurde met de steun van de Verenigde Staten die Israël als hun bruggenhoofd in de regio beschouwen. Ze moest het Libanese en Palestijnse nationalistische verzet uitschakelen en de poort openen voor een oorlog tegen Syrië en Iran. Deze doelstelling maakt deel uit van de globale strategie van de Verenigde Staten voor hun overheersing in het Midden-Oosten. Maar voor het eerst in 60 jaar moesten de Israëlische troepen onverrichter zake afdruipen. Deze Israëliisch-Amerikaanse nederlaag heeft de Amerikaanse strategie van verdeling van de Libanese bevolking op religieuze en etnische basis verzwakt. Ze heeft er het Arabisch nationalistische verzet versterkt.

De strategie voor wereldoverheersing van G.W. Bush en uiterst rechts in Washington kreeg dus zware klappen. Voor de landen en volkeren die hun lot in eigen handen willen nemen betekent dit dat de grote imperialistische mogendheden kwetsbaar zijn, en niet onoverwinnelijk.

2.4. Nieuwe economieën redden hun rug in het Zuiden

Toen de nationaal-democratische revolutie¹⁶ in 1949 de overwinning behaalde was *China* een uiterst arm land, overheerst door kolonialisme en feodaliteit. In het begin van de jaren 1950 begon China zijn overstap naar het socialisme. China heeft sindsdien niet opgehouden zich op het socialisme te beroepen. Het socialisme zoals Marx en Engels het begrepen zou onvermijdelijk het kapitalistische systeem vervangen, eens dit een hoog ontwikkelingsniveau zou bereiken. Maar daar was het China uit de jaren 1950 nog helemaal niet aan toe. In 1949 bedroeg het bruto nationaal product per inwoner amper een kwart van dat

van Afrika. Het kapitalisme bestond er slechts op erg beperkte schaal, vooral in de oude koloniale concessies.¹⁷ Het hedendaagse China is nog steeds een ontwikkelingsland. Ondanks een geïndustrialiseerd kustgebied leeft de meerderheid van de bevolking nog steeds op het platteland. China behoort tot de groep van middelmatig arme landen.¹⁸ Een overgangsperiode drong zich dus onvermijdelijk op.

Vandaag zijn 70 % van de 500 Chinese bedrijven met het hoogste zakencijfer openbare bedrijven of bedrijven gecontroleerd door de staat. Hun kapitaal vertegenwoordigt 85 % van het totaal van die 500 ondernemingen. De socialistische staat bezit of controleert de strategisch belangrijke sectoren. De regering heeft een aantal andere sectoren geherprivatiseerd. Ze moedigt de oprichting van privéondernemingen aan, Chinese of buitenlandse. China ontwikkelt een markteconomie, die in zekere mate door de staat wordt gecontroleerd.

Deze hervormingen dragen mogelijkheden in zich, maar ook gevaren. Dankzij die hervormingen heeft China snel de levensstandaard kunnen verhogen van zijn hele bevolking – nu al meer dan 1,3 miljard inwoners. Tegelijkertijd treden ook de wetmatigheden van het systeem van privébezit van de productiemiddelen (dus van het kapitalisme) en van de markt in werking. Ongelijkheden worden scherper, zowel tussen rijken en armen als tussen de steden en het platteland. Het aantal kapitalisten neemt toe en kan een bedreiging vormen voor het socialisme. De geschiedenis zal uitmaken of de Chinese communisten het socialisme, in een immens land uit het Zuiden, op een juiste en creatieve manier verder kunnen ontwikkelen.

Vandaag is China de derde uitvoerder geworden in de wereld. Aan het huidige groeiritme van rond de 10 % per jaar, zal het

Chinese bruto nationaal product dat van de Verenigde Staten voorbijsteken voor het midden van de 21^e eeuw.

Door China tot de Wereldhandelsorganisatie¹⁹ toe te laten hoopten de Verenigde Staten, de Europese Unie en Japan de Chinese economie te controleren. Ze moeten het mislukken van deze strategie vaststellen.

China verwierf nieuwe technologieën en de kunde om zelf op alle mogelijke domeinen te produceren. Daardoor kon China tientallen miljoenen boeren uit de armoede halen en het hele land vooruitbrengen. Het laat China ook toe economische relaties te ontwikkelen met een toenemend aantal landen uit Azië, Latijns-Amerika en Afrika. Daardoor kunnen die landen hun afhankelijkheid van transnationale ondernemingen verminderen. Dikwijls verleent China hen een niet te verwaarlozen hulp. Zo zet China talrijke ontwikkelingsprojecten op in Afrika in ruil voor grondstoffen, vooral petroleum.²⁰ Voor de eerste maal in de moderne geschiedenis ziet Afrika de mogelijkheid om zich op een onafhankelijke manier te ontwikkelen. De Westerse mogendheden dachten hun greep op het Zuiden te verstrakken om de grondstoffen en markten volop uit te buiten. Maar ze kunnen China niet beletten bevoorrechte handelsrelaties te ontwikkelen met hun voormalige “privé-jachtterreinen”. We spreken over Afrika voor Europa, en over Latijns-Amerika voor de Verenigde Staten.

De handel van de landen uit het Zuiden met India en Brazilië stijgt eveneens. Vele arbeiders vrezen dat die nieuwe economieën hun tewerkstelling bedreigen. Sommigen verloren inderdaad hun werk als gevolg van de delokalisatie van hun bedrijf of van de toevoer van goedkopere producten op onze markten. Maar in zijn geheel genomen is die vrees ongegrond. De economische

hervormingen en groei in China komen de hele wereldeconomie ten goede. Studies tonen aan dat de krachtige ontwikkeling van grote landen uit het Zuiden een dermate grote vraag wekt naar de bedrijven uit onze landen, dat in feite veel meer arbeidsplaatsen worden gered dan verloren gaan. De toename van de productiviteit (onophoudelijk opdrijven van het productieritme en de flexibiliteit; invoering van steeds performantere technologieën; enz.) is veruit de grootste schuldige voor het banenverlies bij ons.²¹ In werkelijkheid heeft de fenomenale groei van de Chinese economie de vraag naar Westerse producten gestimuleerd en daarmee ook de globale tewerkstelling.²²

Eens de Sovjet-Unie uiteengerukt, droomde men er in het Witte Huis van om *Rusland* te kunnen herleiden tot een afhankelijk land.²³ Washington deed er alles aan om Rusland te verzwakken, uiteen te scheuren en separatistische oorlogen zoals in Tsjetsjenië aan te wakkeren. De VS breidde de NAVO uit tot aan de grenzen met Rusland en omsingelden het land met militaire basissen. Maar Rusland komt weer recht.²⁴ Zijn economie haalt ondermeer voordeel uit de enorme natuurlijke rijkdommen, zoals petroleum, gas en talrijke mineralen. De grote burgerij, met Poetin aan het hoofd, tracht, niet zonder succes, Rusland te herstellen als wereldmacht.

Verschillende nieuwe organisaties voor economische, politieke en economische en zelfs militaire samenwerking versterken deze tendens naar een onafhankelijke ontwikkeling. Een voorbeeld hiervan is de Organisatie voor Samenwerking van Shanghai. Deze organisatie groepeerde China, Rusland, en de vier Republieken van centraal Azië (Kazakstan, Kirgizië, Tadzjikistan en Oezbekistan). Pakistan, Mongolië, Iran en India hebben er het statuut van waarnemer. De eerste drie vroegen volwaardig lidmaatschap aan.

Deze recente evoluties bevorderen *een multipolaire wereld*.²⁵ De Verenigde Staten eisen al meer dan zestig jaar de rol op van leidende mogendheid en ze handelen sindsdien ook als wereldgendarm. Ze behouden deze pretentie maar de kloof tussen hun ambities en hun vermogen om ze te realiseren groeit steeds verder. Wat de ontwikkelingslanden enkel kan aanmoedigen om hun eigen lot in handen te nemen.

2.5. Een frisse wind waait door Latijns-Amerika

Sinds meer dan één eeuw beschouwt Washington Latijns-Amerika als zijn achtertuin.²⁶ Elke poging tot bevrijding werd in de kiem gesmoord. Enkel Cuba wist zich uit die greep te bevrijden. Maar na de revolutie in 1959 is Cuba lange tijd een eiland van anti-imperialisme en socialistische opbouw gebleven, geïsoleerd middenin het Amerikaanse continent.

In 1998 wint de Bolivariaan²⁷ Hugo Chávez de presidentsverkiezingen. Hij belooft de opbrengsten van de olie te benutten in dienst van de ontwikkeling van het land, zijn bevolking en bevriende landen. Hij houdt zijn belofte en wint vanaf dan alle verkiezingen.²⁸

Op 18 december 2005 verkiest het volk van Bolivia Evo Morales als president. Deze boerenleider verenigde de inheemse volkeren en de arbeiders in Bolivia doorheen talloze strijdbewegingen. Hij stelt een einde aan de roof van natuurlijk aardgas door de Noord-Amerikaanse transnationale ondernemingen. Hij legt geprivilegieerde banden met Cuba en Venezuela...

Het plan van Bush om Latijns-Amerika economisch te overheersen, de ALCA (Vrije Handelszone van de Amerika's), mislukt. Venezuela en Cuba beantwoorden het met een anti-imperialistische samenwerking: ALBA (Boliviaans Alternatief voor de Amerika's).

Ook Bolivia en Nicaragua treden toe. De greep van Washington op zijn “achtertuin” verzwakt en is bedreigd. Wat de VS er niet van weerhouden alles in het werk te zetten om de regeringen van Venezuela of Bolivia te doen wankelen en bilaterale vrijhandelsakkoorden af te sluiten met landen als Colombia of Peru.

De verschillende nationalistische en anti-imperialistische stromingen en bewegingen in de wereld versterken elkaar objectief gezien. Het verzet in Irak en Afghanistan heeft de militaire plannen gedwarsboomd van de Verenigde Staten, die zowel Cuba, Syrië, Iran, de Volksrepubliek Korea als Venezuela bedreigden. De economische ontwikkeling van China zou onzeker zijn als ze niet kon rekenen op de petroleum uit Nigeria, Soedan, Venezuela... Omgekeerd maakt de handel met China het mogelijk dat Cuba, Venezuela en verschillende andere landen hindernissen doorbreken, zelfs blokkades, die Washington hen in de weg legt.

Deze positieve ontwikkelingen beletten niet dat de krachtsverhoudingen op wereldvlak ruim in het voordeel blijven van de transnationale ondernemingen en reactionaire politieke krachten. Toch vormen de recente ontwikkelingen bressen die de strijd vooruit helpen en die toelaten uitzicht te krijgen op een andere wereld, zonder onderdrukking of uitbuiting.

3. Het socialisme: een globaal antwoord

Bij de omverwerping van de Berlijnse Muur, beloofden de mooipraters uit Washington, Berlijn en Londen een vredevolle toekomst. Het maatschappijdebat was voor altijd beslecht, en de kapitalistische productiewijze was de enige mogelijke, zo klonk hun oorverdovend eenheidsdenken. De wereld kende sindsdien

een achteruitgang op de meest essentiële vlakken. Zowel sociaal-economisch (toenemende uitbuiting en verarming), democratisch (afbraak van democratische verworvenheden) als ecologisch (vernietiging van het leefmilieu van komende generaties).

Wij kunnen met andere woorden het maatschappijdebat niet in handen laten van zij die ons sociale, democratische en ecologische achteruitgang hebben gebracht. De situatie van een steeds groeiend deel van de wereldbevolking dwingt ons een maatschappelijk alternatief voorop te stellen. Het socialisme is een noodzaak geworden voor het overleven van de mensheid zelf.

3.1. Sociaal-economisch: toenemende uitbuiting en verarming

a. In Europa en België

In de voorbije twintig jaar kan niet worden gesproken van sociale vooruitgang – of het nu werkgelegenheid betreft of arbeidsvoorwaarden, gezondheid, onderwijs, huisvesting of pensioenen. Integendeel.

De regeringen van de Europese Unie zijn resoluut de weg opgegaan van de veramerikanisering. Dat is de draagwijdte van de Europese Top in Lissabon in 2000. Om de Amerikaanse economie voorbij te steken, voorzien zij in de ontmanteling van de verworvenheden en rechten van de arbeiders tot op het lage peil van de Verenigde Staten. De gevolgen konden niet uitblijven.

In de Europese Unie leeft 16 % van de bevolking in 2004 onder de armoedegrens. In deze categorie armen hebben 8 % van de mensen een baan.²⁹

In de voorbije vijftien jaren is het aandeel van de lonen in de totale inkomsten³⁰ van de Eurozone gedaald van 68 % naar

65 %. Deze 3 % staan voor miljarden euro dividenden en winsten.

De patroons maken winsten zoals nooit voordien. De laatste tien jaar hebben de aandeelhouders van Belgische ondernemingen hun dividenden zien stijgen met 10 % per jaar. Maar deze toename van de winsten is niet het gevolg van de verovering van nieuwe markten, integendeel. De stijging van de rijkdommen van de kapitalisten is hoofdzakelijk te danken aan:

- de intensivering van de arbeid (verhoging van de productiviteit),
- de inzet van onderaannemingen (ook buitenlandse),
- onzekere tewerkstelling (interims, tijdelijke contracten),
- de daling van de reële lonen (vooral van het indirecte loon, betaald aan de sociale zekerheid),
- delokalisaties naar lage loonlanden,
- de daling van de prijs van een aantal grondstoffen.

Alle Europese landen proberen de Lissabonnormen te halen. In België heeft het Generatiepact³¹ het brugpensioen volledig hervormd en verplicht nu beschikbaar te blijven voor de arbeidsmarkt tot op de leeftijd van 58 jaar. Vanaf 2008 wordt brugpensioen alleen nog toegestaan vanaf 60 jaar. Doel is de loopbaan te verlengen met vijf jaar. En dat terwijl er meer dan 100.000 jongeren werkloos zijn.

Maar een volgende trein aanvallen staat reeds op het spoor. Onder de naam *flexicurity*³² wil de Europese Unie een hervorming van het sociaal recht opleggen om de arbeidscontracten nog flexibeler te maken. Het doel is de bescherming tegen afdanking te herzien, de controle op de werklozen te verscherpen, de onderbetaalde contracten te veralgemenen en de arbeidstijden en loonakkoorden veel flexibeler te maken.

Tegelijkertijd blijft de Europese Unie alle landen verder duwen in de richting van de privatisering en maximale liberalisering van die sectoren die vroeger het monopolie van de staat waren (spoorwegen, post, vervoer...) ³³. De Europese Unie stuurde eerder reeds aan op de vrijmaking van de dienstensector en maakt zich op om het zelfde door te voeren in de sociale sectoren. Dat komt neer op het scheppen van nieuwe markten voor de privémonopolies, maar ten koste van de tewerkstelling, de werkomstandigheden en de diensten die aan de bevolking worden verleend.

b. Op wereldvlak

De balans van de globalisering sinds de omverwerping van het socialisme in de Sovjet-Unie is rampzalig. ³⁴

54 landen zijn vandaag armer dan in 1990. Van deze 54 landen bevinden er zich 17 in Oost-Europa en in het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS). ³⁵ Ondertussen overtreffen de inkomsten van de 500 rijkste mensen op aarde die van de 416 miljoen armsten...

In 34 landen daalt de levensverwachting. Ten zuiden van de Sahara ligt die vandaag zelfs lager dan 30 jaar geleden. In 21 landen lijdt een groter deel van de bevolking honger terwijl de middelen bestaan om veel meer dan de huidige wereldbevolking te voeden. In 14 landen sterven er vandaag meer kinderen voor ze vijf jaar zijn, terwijl de vooruitgang van de geneeskunde de overgrote meerderheid zou kunnen redden.

In 12 landen lopen de inschrijvingen in het basisonderwijs terug. Het analfabetisme stijgt terwijl de modernste onderwijs-technieken bestaan.

3.2. Democratisch: afbraak van democratische verworvenheden

In de euforie bij de afbraak van de Berlijnse Muur, werd ook het “einde van de ideologieën” verkondigd. Een maatschappijdebat was niet langer nodig, het kapitalisme had gezegevierd. Naargelang de euforie verdwijnt, en naargelang de tegenstellingen groter worden, worden echter steeds meer repressieve maatregelen genomen om elk maatschappelijk alternatief te muilkorven. Democratische verworvenheden zoals syndicale rechten, organisatierecht, en vrijheid van meningsuiting – die werden verkregen door bijna honderd jaar arbeidersstrijd – liggen steeds meer onder vuur.

In België – zoals trouwens in de hele Europese Unie – hebben regering en patroons het steeds meer gemunt op de syndicale rechten. Zij beantwoorden stakingen met opeisingen of piketten met dwangsommen. Vakbondsmilitanten worden afgedankt en als een rechtbank hun afdanking onwettelijk verklaart, kunnen de patroons het zich veroorloven om er geen rekening mee te houden. De regering wil, zoals in Frankrijk, het stakingsrecht uithollen door de invoering van de verplichte minimumdienst.

Terwijl de vrije markt de transnationale ondernemingen toelaat zich waar ook ter wereld te vestigen, propageren de regeringen nationalisme om de volkeren te verdelen en gemakkelijker hun antisociale politiek door te voeren. De Europese Unie ontwikkelde het concept van het Europa der regio's. De klassieke partijen trekken in ons land ten volle de nationalistische kaart om de sociale zekerheid, het arbeidsrecht en de lonen af te breken. Het is hen om de verdeling en verzwakking van de syndicale beweging te doen, om de drastische inperking van democrati-

sche rechten.³⁶ Anderzijds versterken de maatregelen die Europa tot een waar fort ombouwen het racisme, gepropageerd door extreem rechts.

De Europese Unie heeft een lijst van zogenaamde “terroristische” organisaties aangenomen waarin een aantal bevrijdingsbewegingen en communistische organisaties voorkomen. Verschillende lidstaten hebben “antiterroristische” wetten uitgevaardigd die ondermeer toelaten om mensen te vervolgen enkel en alleen omdat ze lid zijn van een dergelijke organisatie. Zo werden in België Turkse en Belgische militanten veroordeeld zonder dat ze hier enig misdrijf hadden begaan.

Rechtse krachten duwen naar fascisering onder het voorwendsel van “de strijd tegen de misdaden van het communisme en de klassenstrijd” of “de strijd tegen het terrorisme”. In een aantal Oost-Europese lidstaten herstellen zij het fascistische verleden in ere, bedreigen zij militante syndicale organisaties en verbieden zij de communisten. Zoals in de Tsjechische Republiek waar de regering de Communistische Jeugd (KSM) heeft verboden omdat ze het collectieve bezit van de productiemiddelen voorstaat en zich verzet tegen de privatisering van de overgebleven overheidsbedrijven.

Dankzij een mobilisatie van communistische en democratische krachten werd in januari 2006 een anticomunistische ontwerpresolutie van de Parlementaire Vergadering van de Europese Raad tegengehouden. In België en elders werden bescheiden overwinningen behaald.

De grootmachten leggen zich evenmin neer bij hun militaire tegenslagen. De tegenstellingen binnen de Europese Unie beletten de lidstaten niet hun bewapening op te voeren om hun belangen in de wereld te verdedigen.

Nooit zal de Amerikaanse supermacht haar ambitie opgeven om de wereld te overheersen, welke middelen ze daarvoor ook moet gebruiken. De voorbereidingen voor de productie van miniatoomwapens in de Verenigde Staten wijzen erop dat zij in de richting gaan van nog meer vernietigende terreur.

De Verenigde Staten gaan door met hun oorlog in Irak, al heeft die tussen maart 2003 en juli 2006 reeds aan minstens 655.000 Iraakse burgers het leven gekost. De regering Bush weet dat ze de oorlog aan het verliezen is. Maar de noodzaak om de regio en de olie te controleren verhindert haar er een eind aan te maken.

3.3. Ecologisch: de vernietiging van het leefmilieu van de komende generaties

De opwarming van de planeet zal in de volgende eeuw leiden tot een stijging van de gemiddelde temperatuur aan de oppervlakte van de aarde zowel als tot extreme temperaturen. Zij is verantwoordelijk voor een vermindering van de besneeuwde oppervlakken en de ijskappen, zoals het snelle smelten van gletsjers en poolijs getuigen. De voorraden aan drinkbaar water slinken. De stijging van het zeepeil en de toename van hevige regenbuien verhogen het aantal en de omvang van overstromingen. Het aantal cyclonen groeit, hun vernietigingskracht neemt toe, ze treffen meer streken. Met de verwoesting van oogsten, de dood van duizenden mensen en honderdduizenden “klimaatvluchtelingen” als gevolg.

Het klimaat heeft steeds schommelingen gekend en dat zal zo blijven. Maar de extreme schommelingen en de versnelling van de veranderingen tijdens de jongste decennia zijn duidelijk te wijten aan menselijke tussenkomsten. Ze laten de maatschappij en de natuur maar weinig aanpassingstijd over.

Het milieu wordt ook bedreigd door de ontbossing, de vervuiling van water en bodem, de besmetting door afval en scheikundige, biologische of nucleaire vervuiling...

De helft van de vervuiling wordt veroorzaakt door de industrie en de energieproducenten. Deze laatsten hebben er belang bij om de energieconsumptie aan te wakkeren of de prijs ervan te doen stijgen, ook al gaat dat ten nadele van het geheel van de bevolking. De industriële bedrijven beschouwen maatregelen voor energiebesparing dikwijls als schadelijk voor hun winsten. Ze overwegen ze slechts in de mate dat ze een concurrentievoordeel kunnen opleveren. Om de winsten te verhogen produceren deze bedrijven dikwijls in lageloonlanden en vervoeren ze hun goederen over duizenden kilometers naar de verbruiker. De vervuiling door vrachtwagens en vliegtuigen neemt erdoor toe. Zij beperken hun voorraden en passen het *just-in-time*-systeem toe. De stocks circuleren dan in vrachtwagens en vliegtuigen. Dat kan allemaal omdat het in de logica van het systeem past, dat beheerst wordt door winstbejag.

De kapitalistische staten en hun regeringen beschermen uiteraard deze logica. Ze zien in de milieuvraagstukken vooral een voorwendsel om de arbeiders nieuwe lasten op te leggen. Of ze trachten de problemen af te wentelen op de landen in het Zuiden. Nu eens kopen ze bij de weinig geïndustrialiseerde landen (Afrika) het recht om te blijven vervuilen. Dan weer eisen ze dat eerst China en India en andere nieuw ontwikkelde landen hun vervuiling beperken met als duidelijk doel hun ontwikkeling te vertragen.

Er is geen andere uitweg dan de mobilisatie van de arbeiders, de syndicale en andere organisaties om de maatregelen af te dwingen die dringend nodig zijn, zoals:

- de veralgemening van de beste bestaande technieken in de industrie om de uitstoot van broeikasgassen maximaal in te perken;
- massale investeringen in de openbare sector (trein, regionale express netten, metro, bus);
- wetten die het goederentransport over lange afstanden verplichten per trein of schip;
- een plan om de overstap naar hernieuwbare energiebronnen te verhaasten.

Maar het probleem van de vernieling van het leefmilieu in het algemeen en van de klimaatopwarming in het bijzonder kan geen definitieve oplossing krijgen binnen een systeem waarin privébedrijven de beslissingen over productie en infrastructuur nemen en daarbij enkel hun eigen belangen voor ogen hebben. Een probleem van dergelijke omvang kan enkel opgelost worden in een maatschappij waarin de staten op een concrete manier de economische lange termijnplanning aanpakken. Zo'n planning zal uitgaan van de belangen van het volk en niet van die van financiële groepen en zal ten volle rekening houden met de ecologische wetmatigheden.

3.4. Het socialisme is een noodzaak geworden

De grote transnationale ondernemingen zijn zo immens geworden dat ze een productie leiden of controleren die in omvang gelijk is aan die van verschillende landen. Zij hebben een gigantisch en groeiend aantal arbeiders onder zich. Producten worden gemaakt in Europa, Azië of Noord-Amerika op basis van grondstoffen uit Afrika of het Midden-Oosten, om uiteindelijk afgewerkt te worden in Azië, Europa en Amerika.

Nooit hebben zoveel arbeiders uit de hele wereld samen rijkdommen voortgebracht, nooit was de productie zo gesocialiseerd.

Maar evenmin was het bezit van de grote ondernemingen ooit zo geconcentreerd in zo weinig handen.

Eerder dan de belangen van de grote meerderheid van de bevolking te dienen leggen die grote ondernemingen beslag op het grootste deel van de winsten om ze door te spelen aan hun grootste aandeelhouders.

Deze hoofdtegenstelling ligt aan de basis van alle sociale tegenstellingen. Zo zouden de technologische ontwikkelingen de arbeid kunnen verlichten, het werkritme verlagen en bijgevolg toelaten veel meer mensen een baan te bieden. Maar het tegenovergestelde gebeurt. Wie werk heeft moet wroeten ten koste van zijn gezondheid terwijl wie zonder werk zit steeds meer moeite heeft om fatsoenlijk te leven. Onze maatschappij produceert meer rijkdommen dan ooit, en toch neemt het aantal armen toe, wordt de gezondheidszorg voor velen onbetaalbaar.

De socialisering van de productie op wereldschaal leidt tegelijk tot de globalisering van de anarchie in de productie. Overal ter wereld heerst werkonzekerheid. Een rationele verdeling van de arbeid dringt zich op, om alle werkende mensen een vaste baan en inkomen te garanderen, om aan de behoeften van de hele bevolking te voldoen. Zo'n alomvattende planning is echter onmogelijk in een maatschappij waarin de transnationale ondernemingen heer en meester zijn.

In de jacht op een zo groot mogelijke winst ondersteunen de Verenigde Staten, de Europese Unie en Japan hun transnationale ondernemingen.

Gesteund door hun regeringen kunnen de farmaceutische en andere Westerse of Japanse bedrijven met brevetten medicamen-

ten afschermen die tientallen ziekten zouden kunnen genezen. Wat hen toelaat een zeer hoge prijs te vragen voor medicamenten die onontbeerlijk zijn voor een belangrijk deel van de bevolking.

Hoe kan men zich in die omstandigheden uitwisselingen op voet van gelijkheid inbeelden tussen het Noorden en het Zuiden van de planeet?

Hoe zou men milieu- en klimaatproblemen kunnen regelen binnen een systeem dat in essentie draait om winst en bikkelharte concurrentie?

Het is nodig om die almacht van de transnationale ondernemingen en hun grote aandeelhouders (bezitters) in vraag te stellen.

4. De PVDA vandaag: beginselvast én soepel

De maatschappelijke ontwikkelingen brengen ons tot een dubbele opdracht. De vernieuwde PVDA wil in de komende periode zowel beginselvast, als soepel zijn. In een snel veranderende wereld hebben wij een stevige ruggengraat nodig. Onze marxistische analyse, en ons engagement voor het socialisme bepalen de identiteit van onze partij (zie hoofdstuk 2). Tegelijkertijd hebben wij soepelheid en openheid nodig om aan te sluiten bij de realiteit van de mensen, om mensen bewust te maken, te mobiliseren en te organiseren (zie hoofdstuk 3) en de partij om te vormen tot de partij van de werkende mensen (zie hoofdstuk 4).